

มิลินทปัญหา

- ตอนที่ ๑๐ -

■ มิลินทปัญหา วรรคที่ ๖

■ ปัญหาที่ ๑ ถามถึงความรักร่างกายแห่งบรรพชิต

พระเจ้ามิลินทตรัสถามว่า
“ ข้าแต่พระนาคนเสน ร่างกายเป็นที่รักของบรรพชิตทั้งหลายหรือ ? ”
พระเถระตอบว่า
“ ขอถวายพระพร ร่างกายไม่ได้เป็นที่รักของบรรพชิตทั้งหลาย ”
“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ถ้าอย่างนั้น ทำไมบรรพชิตจึงยังอาบน้ำชำระกาย ถือว่ากายของเราอยู่ ? ”
“ ขอถวายพระพร ผู้เข้าสู่สงครามเคยถูกบาดเจ็บบ้างหรือไม่ ? ”
“ อ้อ...เคยซิ พระผู้เป็นเจ้า ”
“ ขอถวายพระพร แผลที่ถูกอาวุธนั้น ฉาบทาด้วยเครื่องฉาบทา ทาด้วยน้ำมัน พันด้วยผ้าเนื้อละเอียดแลหรือ ? ”
“ ถูกแล้วพระผู้เป็นเจ้า ต้องทำอย่างนั้น ”
“ ขอถวายพระพร บาดแผลนั้นเป็นที่รักของผู้มันหรือ ? ”
“ ไม่ได้เป็นที่รักของผู้มันเลย แต่ว่าเขาทำอย่างนั้น เพื่อให้เนื้อตรงนั้นงอกขึ้นเป็นปกติ ”
“ ข้อนี้ก็ฉันนั้นแหละ มหาบพิตร ร่างกายไม่ได้เป็นที่รักของบรรพชิตทั้งหลาย แต่บรรพชิตทั้งหลาย รักษาร่างกายนี้ไว้ เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ อันว่าร่างกายนี้เปรียบเหมือนกับแผล บรรพชิตรักษา ร่างกายนี้ไว้เหมือนกับบุคคลรักษาแผล ”
ข้อนี้สมกับที่สมเด็จพระทศพลตรัสไว้ว่า
“ กายนี้มีทวาร ๙ เป็นแผลใหญ่ อันหนึ่งสดปกปิดไว้ คายของโสโครกออกโดยรอบ ไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น ”
“ ถูกดีแล้ว พระผู้เป็นเจ้า ”

▶ อธิบาย

คำว่า “ ทวาร ๙ ” ได้แก่ ตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวาร
หนัก ๑ ทวารเบา ๑

■ ปัญหาที่ ๒ ถามถึงเหตุที่ไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ล่วงหน้า

“ ข้าแต่พระนาคนเสน พระพุทธเจ้าเป็นพระสัพพัญญู คือทรงรู้ทุกสิ่ง เป็นสัพพทสสวาคือทรงเห็นทุกอย่างจริงหรือ ? ”
“ ขอถวายพระพร จริง ”
“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ถ้าจริง...เหตุไฉนจึงทรงบัญญัติสิกขาบทไปตามลำดับเหตุการณ์แก่สาวกทั้งหลาย ทำไมจึงไม่ทรงบัญญัติไว้ก่อน ? ”
“ ขอถวายพระพร แพทย์ที่รู้จักยาทั้งหมดในแผ่นดินนี้มีอยู่หรือ ? ”
“ มีอยู่ พระผู้เป็นเจ้า ”
“ ขอถวายพระพร ก็แพทย์นั้นให้คนไข้กินยาแต่เมื่อยังไม่เป็นไข้ หรือเมื่อเป็นไข้แล้วจึงให้กินยา ? ”
“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า เมื่อเป็นไข้แล้วจึงให้กินยา เมื่อยังไม่เป็นไข้ก็ยังไม่ให้กินยา ”
“ ข้อนี้ก็ฉันนั้นแหละ คือพระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ทุกสิ่งเห็นทุกอย่างจริง แต่เมื่อยังไม่ถึงเวลาก็กังไม่บัญญัติสิกขาบท ต่อเมื่อถึงเวลาจึงบัญญัติสิกขาบท สิกขาบทที่ทรงบัญญัตินั้นพระสาวกไม่ควรล่วงละเมิดจนตลอดชีวิต ”
“ ถูกแล้ว พระผู้เป็นเจ้า ”

■ ปัญหาที่ ๓ ถามถึงลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ของพระพุทธมารดาบิดา

“ ข้าแต่พระนาเคน พระพุทธเจ้าประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ และประดับด้วยอเนกคุณ ๘๐ มีสีพระกายดั่งทองคำ มีพระรัศมีสว่างรอบพระองค์ด้านละ ๑ วา เป็นนิจจริงหรือ ? ”

“ ขอถวายพระพร จริ่ง ”

“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า พระมารดาบิดาประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการกับประดับด้วยอเนกคุณ ๘๐ ประการ มีสีพระกายดั่งทองคำ มีพระรัศมีข้างละ ๑ วา หรือไม่ ? ”

“ ขอถวายพระพร พระมารดาบิดาไม่เป็นอย่างนั้น ”

“ ข้าแต่พระนาเคน เมื่อพระมารดาบิดาไม่เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าเจ้าจะเป็นอย่างนั้นได้หรือ เพราะธรรมดาบุตรย่อมคล้ายกับมารดาหรือคล้ายกับข้างบิดา ? ”

“ ขอถวายพระพร ดอกปทุม หรือดอกกุบล ดอกโกมุท ดอกปณฺฑริก มีอยู่หรือ ? ”

“ มีอยู่ พระผู้เป็นเจ้า เพราะดอกบัวเหล่านั้นเกิดอยู่ในน้ำ เกิดอยู่ในดิน แผลอยู่ในน้ำ ”

“ ขอถวายพระพร ดอกบัวเหล่านั้นมีสี กลิ่น รส เหมือนดินกับน้ำหรือไม่ ? ”

“ ไม่ พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ถ้าอย่างนั้น ดอกบัวเหล่านั้น มีสี กลิ่น รส เหมือนกับโคลนกับตมหรือไม่ ? ”

“ ไม่ พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ข้อนี้ก็ฉันนั้นแหละ มหาบพิตร ”

“ พระผู้เป็นเจ้าเข้าใจแก่ เป็นอันแก่ถูกต้องดีแล้ว ”

■ ปัญหาที่ ๔ ถามถึงความเป็นพรหมจารีของพระพุทธเจ้า

“ ข้าแต่พระนาเคน พระพุทธเจ้าเป็นพรหมจารี คือเป็นผู้ประพฤติเหมือนกับพรหมจริงหรือไม่ ? ”

“ ขอถวายพระพร จริ่ง ”

“ ถ้าอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็เป็นศิษย์ของพรหมนะซี ”

“ ขอถวายพระพร ข้างทรงของมหาบพิตรมีอยู่หรือ ? ”

“ มีอยู่ พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ข้างทรงของมหาบพิตรนั้น มีเสียงร้องเหมือนเสียงนกกระเรียนในบางคราวหรือไม่ ? ”

“ อ้อ... บางคราวก็มีเสียงร้องเหมือนเสียงนกกระเรียน พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ถ้าอย่างนั้น ข้างของมหาบพิตรก็เป็นศิษย์ของนกกระเรียนนะซี ”

“ ไม่ใช่ พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ข้อนี้ก็ฉันนั้นแหละ มหาบพิตร พระพุทธเจ้าประพฤติเหมือนพรหมจริง แต่ไม่ได้เป็นศิษย์ของพรหม ”

“ ขอถวายพระพร พรหมนั้นได้ตรัสรู้ด้วยตนเองหรือไม่ ”

“ ไม่ พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ถ้าอย่างนั้น พรหมก็ต้องเป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้า ”

■ ปัญหาที่ ๕ ถามถึงการอุปสมบท ไม่อุปสมบท

“ ข้าแต่พระนาเคน การอุปสมบทดีหรือ...หรือว่าไม่อุปสมบทดี ? ”

“ ขอถวายพระพร อุปสมบทดี ”

“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า อุปสมบทของพระพุทธเจ้ามีอยู่หรือ ? ”

“ ถวายพระพร พระพุทธเจ้าเป็นผู้ได้อุปสมบทแล้ว ”

เมื่อพระนาเคนกล่าวอย่างนี้แล้ว พระเจ้ามีลันทจึงตรัสประกาศขึ้นว่า

“ ขอพวกโยนกทั้ง ๕๐๐ จงฟังถ้อยคำของเรา คือพระนาเคนกล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้อุปสมบทแล้ว เป็นอุปสันบัน คือเป็นผู้ที่บวชแล้ว ”

ถ้าพระสมณโคตมเป็นอุปสันบัน ใครเป็นอุปัชฌาย์ ใครเป็นอาจารย์ มีสงฆ์มานั่งหัดทาสเท่าใด ? ”

“ ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าไม่มีอุปัชฌาย์ ไม่มีอาจารย์ ได้อุปสมบทเอง ตรัสรู้เอง ที่ภายใต้ไม้ศรีมหาโพธิ์ พระองค์ได้เป็นผู้อุปสันบันพร้อมด้วยพระสัพพัญญุตญาณ ”

“ ข้าแต่พระนาเคน ถ้าอุปัชฌาย์อาจารย์ของพระสมณโคตมไม่มี โยมก็เข้าใจว่า พระสมณโคตมเป็นอุปสันบัน คือผู้ที่ยังไม่ได้บวชเพราะเหตุไร...พระพุทธเจ้าจึงไม่มีอุปัชฌาย์ ไม่มีอาจารย์ ? ”

เมื่อพระเจ้ามีลันทรัสถามขึ้นอย่างนี้ พระนาเคนองค์อรหันต์ ผู้สำเร็จปฏิสัมภิทาจึงยอมถามไปว่า

“ มหาบพิตร ทรงสวयแล้วหรือ ? ”

“ โยมกินแล้ว พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ใครเป็นครูเป็นอาจารย์บอกให้สวยละ ”

“ ไม่มี พระผู้เป็นเจ้า ”
 “ ถ้าอย่างนั้น มหาบพิตรก็เสวยไม่ได้ ? ”
 “ ได้...ไม่ใช่โยมกินไม่ได้ ถึงไม่มีครูบาอาจารย์สั่งสอน โยมก็กินได้ ด้วยเคยกินมาในวิภวสงสารนับไม่ถ้วน ”

“ ขอถวายพระพร ถ้าอย่างนั้นขอให้หมอบพิตเข้าพระทัยเถิดว่า พระพุทธเจ้าได้อุปสมบทแล้วที่
ภายใต้ไม้ครุฑมหาโพธิ เพราะพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาเต็มเปี่ยมแล้ว”

พระองค์อุปสมบทเอง ไม่มีอุปัชฌาย์อาจารย์ ได้อุปสมบทพร้อมกับได้พระสัพพัญญุตญาณ เหมือนกับมหาปติรผู้เสวยโดยไม่ต้องมีอาจารย์ เพราะเคยเสวยมาในวิภังการอันไม่ปรากฏเบื้องต้น อัครจริยวัตรอุปสมบทในเวลาทีพระพุทธองค์ได้เป็นอุปัชฌาย์ที่ภายใต้ไม้ศรีมหาโพธิ์ ด้วยอำนาจพระบารมีนั้นอัครจริยต่าง ๆ ก็ปรากฏขึ้นในโลก คือ

คนตาบอดแต่กำเนิดก็กลับเป็นคนตาดี ๑ คนหูหนวกก็ได้ยินเสียง ๑ คนง่อยเปลี่ยนก็เดินได้ ๑ คนใบ้ก็พูดได้ ๑ คนหลังค่อมก็ยืดตรงเป็นปกติได้ ๑ คนกำลังหิวข้าวก็ได้กินข้าว ๑ คนกระหายน้ำก็ได้ดื่มน้ำ ๑

ผู้ที่อาฆาตต่อกันก็ตึกเมตตากัน ๑ ทุกข์ในแดนเปรตก็หายไป ๑ ยาพิษก็กลับเป็นเหมือนยาทิพย์ ๑ หญิงมีครรภ์แก่ก็คลอดได้สบาย ๑ ส่าเภาที่ไปต่างไปต่างประเทศก็กลับมาถึงท่าของตน ๑ กลิ่นเหม็นก็กลายเป็นกลิ่นหอม ๑

ไฟในอเวจีมหานรกก็ดับ ๑ น้ำเค็มในมหาสมุทรก็กลายเป็นน้ำหวาน ๑ ภูเขาทั้งหลายก็เปล่งเสียง
สะท้อน ๑ น้ำในมหานทีทั้งหลายก็หยุดไหล ๑ ผลจันทน์ทิพย์ดอกมณฑาทิพย์ก็ตกลงมาจากสวรรค์ ๑
เทพยดานางฟ้าทั้งหลาย ก็โปรยดอกไม้ทิพย์ลงมา ๑ พรหมทั้งหลายก็ดับมือสาธุการ ๑

ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าผู้มีสัพเพกายังทองคำ ก็ได้อุปสมบทเองที่ภายใต้ไม้ครุฑมหาโพธิ อันเป็นเหมือนปราสาทแก้วจึงได้มีสิ่งอัศจรรย์ปรากฏขึ้นอย่างนี้

ด้วยอำนาจแห่งการอุปสมบทของพระพุทธเจ้านั้น ได้บันดาลให้พระยาเขาสีในราชหมื่นครม
คราง เหมือนกับกบกรกเงี้ยวฉนั้น

พวกเหวดาในอากาศพร้อมกับบริวารก็มีใจเบิกบานยินดี ได้โปรยดอกไม้ทิพย์ลงมาบูชา จันทรเทพบุตรก็หุยดมณฑลรดไว้ที่อากาศ โปรยดอกไม้แก้วลงมาบูชาไม่ขาดสายเหมือนกับนมสดที่ไหลหลั่งลงมาจากอากาศ ฉะนั้น การอุปสมบทของพระตถาคตเจ้าย่อมปรากฏอย่างนี้

" ขอพระผู้เป็นเจ้าของอุปมาด้วย "

อุปมาข้างพระที่นั่ง

“ ขอถวายพระพร เมื่อมหาบพิตรขึ้นประทับนั่งบนคอช้างพระที่นั่ง มีผู้ใดผู้หนึ่งนั่งบนคอของพระองค์บ้างหรือไม่ ? ”

“ไม่มี พระผู้เป็นเจ้า หากใครขึ้นนั่งบนคอของโยม ผู้นั้นจะต้องหัวขาด ”

“ข้อนี้ก็จันทันแหละ มหาบพิตร ไม่มีผู้อื่นจัดการอุปสมบทให้พระพุทธเจ้า ถ้าผู้ใดจัดการอุปสมบทให้พระพุทธเจ้า ศีระของผู้นั้นต้องหลุดไปจากคอทันที

เมื่อก็นั้นหมอบพิตรถามอำตมาภาว่า พระพุทธเจ้าอุปสมบทด้วยสงฆ์หนึ่งหัตถบาสนเท่าไรอย่างนั้นหรือ?”

“ อย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าไม่ได้อุปสมบทด้วยสงฆ์ มีแต่ มรรค กับ ผล เท่านั้นที่เป็นสงฆ์ ”
ข้อนี้สมกับที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

“ พระอริยบุคคล ๔ เหล่า คือ ผู้ตั้งอยู่ในมรรค ๔ ผล ๔ ผู้มั่นอยู่ในปัญญาและศีลเป็นสงฆ์ผู้ตรงแท้ แต่บุคคลบางเหล่าต้องอุปสมบทด้วยสงฆ์ ”

“ น้าอัศจรรย์ พระนาคเสน พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าได้แก้ปัญหานั้นละเอียดยิ่ง อันไม่มีส่วนเปรียบได้แล้ว ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า อปสมมตเป็นของดีหรือ ? ”

" ขอถวายพระพร อุปสมบทเป็นของดี "

" ข้าแต่พระนาคนเสน การอุปสมบทของพระพุทธเจ้ามีอยู่หรือไม่? "

“ ขอถวายพระพร พระสัณมาสัมพุทธเจ้าได้อุปสมบทด้วยความ เป็นพระสัพพัญญู ที่ภายใต้ไม้ศรีมหาโพธิ์แล้ว ไม่มีผู้ให้อุปสมบทแก่พระพุทธเจ้า เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงให้อุปสมบทแก่สาวกเลย ”

" แก่ถูกต้องดีแล้ว พระผู้เป็นเจ้า "

■ ปัญหาที่ ๖ ถ้ามถึงความต่างกันแห่งน้ำตา

“ ข้าแต่พระนาคเสน บุรุษคนหนึ่งร้องไห้เพราะบิดามารดาตาย อีกคนหนึ่งน้ำตาไหลเพราะความขม
ใจธรรมะ น้ำตาของคนทั้งสองนั้น น้ำตาของใครเป็นเกสัช น้ำตาของใครไม่เป็นเกสัช ? ”

"ขอถวายพระพร น้ำตาของคนที่ร้องได้ด้วยราคะ โทสะ โมหะ เป็นน้ำตาร้อน ส่วนน้ำตาของผู้ฟัง

ธรรมนั้น มีน้ำตาไหลด้วยปีติยินดีเป็นน้ำตาเย็น เป็นอันว่า น้ำตาเย็นเป็นเกสข น้ำตาร้อนไม่เป็นเกสข”
“ ถูกดีแล้ว พระนาคเสน ”

■ ปัญหาที่ ๗ ถามถึงความต่างกันแห่งผู้แสวงรส

“ ข้าแต่พระนาคเสน ผู้ปราศจากราคะ กับ ผู้ไม่ปราศจากราคะ ต่างกันอย่างไร ? ”
“ ขอถวายพระพร ผู้หนึ่งยังมีความยึดถือ อีกผู้หนึ่งไม่มีความยึดถือ ”
“ ยึดถืออะไร... ไม่ยึดถืออะไร ? ”
“ ขอถวายพระพร คือผู้หนึ่งยังมีความต้องการ อีกผู้หนึ่งไม่มีความต้องการ ”
“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ผู้ปราศจากราคะ กับ ผู้ไม่ปราศจากราคะ ก็ยังต้องการของเคี้ยวของกินที่ดั่งาม อยู่เหมือนกัน ไม่มีใครต้องการสิ่งที่ไม่ดั่งาม โยมเห็นมีแต่ต้องการสิ่งที่ดีงามเหมือนกันหมด ”
“ ขอถวายพระพร ผู้ปราศจากราคะ ยังรับรสอาหาร ยังกินอาหารอยู่เหมือนกันก็จริงแท้ แต่ทว่าไม่ ยินดีในรสอาหาร ส่วนผู้ไม่ปราศจากราคะ ยังยินดีในรสอาหารอยู่ ไม่ใช่ไม่ยินดีในรสอาหาร ”
“ เข้าใจแก่ พระผู้เป็นเจ้า ”

■ ปัญหาที่ ๘ ถามที่ตั้งแห่งปัญญา

“ ข้าแต่พระนาคเสน ปัญญาอยู่ที่ไหน ? ”
“ ขอถวายพระพร ปัญญาไม่ได้อยู่ที่ไหน ”
“ ถ้าอย่างนั้นปัญญาก็ไม่มี ”
“ ขอถวายพระพร ลมอยู่ที่ไหน ? ”
“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ที่อยู่แห่งลมไม่มี ”
“ ขอถวายพระพร ถ้าอย่างนั้นลมก็ไม่มี ”
“ จลัดแก่ พระผู้เป็นเจ้า ”

■ ปัญหาที่ ๙ ถามเรื่องสงสาร

“ ข้าแต่พระนาคเสน คำว่า สงสาร ได้แก่อะไร ? ”
“ ขอถวายพระพร สัตว์โลกเกิดในโลกนี้ก็ตายในโลกนี้ ตายจากโลกนี้แล้วก็ไปเกิดในโลกอื่น เกิดใน โลกนั้นก็ตายในโลกนั้น ตายจากโลกนั้นแล้วก็เกิดในโลกอื่น การเวียนตายเวียนเกิดอย่างนี้แหละ เรียกว่า สงสาร ”
“ ขอนิมนต์อุปมาด้วย ”
“ ขอถวายพระพร เหมือนอย่างว่า บุรุษคนหนึ่งกินมะม่วงสุก แล้วปลุกเมล็ดไว้เมล็ดมะม่วงนั้น ก็เกิด เป็นต้นมะม่วงใหญ่ขึ้นจนกระทั่งมีผลมะม่วง บุรุษนั้นก็กินมะม่วงสุกจากมะม่วงต้นนั้น แล้วปลุกเมล็ด มะม่วงไว้อีก เมล็ดมะม่วงนั้นก็เกิดเป็นต้น มะม่วงใหญ่โตขึ้นจนมีผล ต้นนั้นก็ตายไป ที่สุดเบื้องต้นแห่ง ต้นมะม่วงเหล่านั้น ย่อมไม่ปรากฏว่ามีมาเมื่อไร ขอนี้มีอุปมาฉันใด การเวียนตายเวียนเกิดของสัตว์ ทั้งหลาย ก็ไม่ปรากฏเบื้องต้นจะนั้น ”
“ แก่ถูกดีแล้ว พระผู้เป็นเจ้า ”

■ ปัญหาที่ ๑๐ ถามถึงเหตุที่ให้ระลึกถึงสิ่งที่ล่วงแล้วได้

“ ข้าแต่พระนาคเสน บุคคลระลึกถึงสิ่งที่ล่วงไปนานแล้วได้ด้วยอะไร ? ”
“ ได้ด้วย สติ ขอถวายพระพร ”
“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า สิ่งที่ล่วงไปนานแล้วสิ่งหนึ่ง บุคคลระลึกได้ด้วย จิต ต่างหาก ไม่ใช่ระลึกได้ ด้วยสติ ”
“ ขอถวายพระพร มหาบพิตรทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้แล้ว ระลึกไม่ได้มีอยู่หรือไม่ ? ”
“ มีอยู่ พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ขอถวายพระพร ในเวลานั้นพระองค์ไม่มีจิตหรือ ? ”

“ จิตมี แต่เวลานั้นสติไม่มี ”

“ ถ้าอย่างนั้น ขอมหาบพิตรจงเข้าพระทัยเถิดว่า บุคคลระลึกได้ด้วย สติ ไม่ใช่ระลึกได้ด้วย จิต ”

“ ถูกดีแล้ว พระนาคนเสน ”